

درس دهم

حسن خلق

مانده‌ای که خدای حکیم رحیم به واسطه خاتم الانبیاء محمد مصطفیٰ (ص) برای انسان‌ها نازل کرده، اعتقادات، اخلاقیات و احکام می‌باشد. پیامبر گرامی اسلام (ص) در بخش عقیده توحید را جایگزین شرک و خداپرستی را جایگزین بت‌پرستی نموده چنانکه فضائل و مکارم اخلاق را به جای رذائل و قبایح اخلاقی تجسّم بخشید و خود مظهر اتمّ کمالات اخلاقی و مجمع فضائل و مکارم گردید. بنی خاتم (ص) در بخش احکام عالی‌ترین و راقی‌ترین قوانین را برای بخش‌های متعدد و متنوع زندگی انسان، از زندگی عبادی، اقتصادی و سیاسی تا زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی، تشریح کرد تا او با تنظیم زندگی خود با احکام الهی سعادت را به دست آورد و از ضرر، خسارت و فساد و تباهی دور باشد.

در این میان اخلاق در آیین اسلام و دین پیامبر خاتم (ص) جایگاه ویژه‌ای دارد به گونه‌ای که: به موجب حدیث منقول از رسول اکرم (ص): «بعثت لاتمم مکارم الأخلاق» غایت بعثت و نتیجه دعوت خاتم الانبیاء (ص) اکمال مکارم اخلاق است.^۱

حُسن خلق به رفتار متین و ملایم و پاکیزه سخن گفتن و هم‌سخن شدن و با روی گشاده برخورد کردن، تعریف شده که خود از نتایج حلم و بردباری است، در برابر سوء خلق که به سخت‌گیر بودن و بدسخنی و خوش‌رو نبودن در مواجهه با دیگر تعریف شده و از ثمرات تلخ غضب می‌باشد.

پیشوایان دینی اسلام یعنی پیامبر اکرم (ص) و ائمه هدی: خود مجسمه‌های حسن خلق بودند و در عالی‌ترین درجات این فضیلت بوده‌اند و از مجموعه تعالیم قرآن و سنت، دعوت‌ها و توصیه‌های مکرر و مؤکد به خوش اخلاقی، فهمیده می‌شود. قرآن کریم دستور صریح می‌دهد که «اقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا»^۲ به نیکی با مردمان سخن بگویید.

و امام حسن مجتبیٰ (ع) فرمود: «إن أحسن الحسن الخلق الحسن»؛^۳ نیکوترین نیکویی‌ها، تحقیقاً اخلاق نیکو می‌باشد.

راه‌های رسیدن به حُسن خلق

گرچه فطرت و سرشت انسان که حکیمانه سرشته شده، میل به کمالات دارد و با خوبی‌ها سازگار است، ولی از آنجایی که خالق حکیم انسان را آزاد و دارای اختیار آفریده؛ افعال و کارهای اختیاری او، به

۱. شرح چهل حدیث، ص ۵۱۱.

۲. بقره (۲): ۸۳.

۳. خصال (صدوق)، ج ۱، ص ۲۹.

دست آوردنی است و او خود باید انتخاب کند، سپس تلاش کند که چه به دست آورد، چه عقیده‌ای و چه اخلاقی داشته باشد و چه کارهایی انجام دهد.

پس اخلاق نیکو تحصیل کردنی است. سالک حقیقی برای منصف شدن به این فضیلت اخلاقی، باید متذکر ادله عقلی و نقلی باشد که بیان کننده شرافت و ارزش حُسن خلق می‌باشند.

حکم عقل به ارزش و شرافت خوش اخلاقی و حُسن خالق چنان روشن است که نیازی به بسط سخن نمی‌باشد؛ چنانکه احادیث و بیانات معصومین: نیز در این موضوع فراوان است.

رسول اکرم 6 فرمودند:

«ما یوضع فی میزانِ امری یوم القیامه أفضل من حسن الخلق» روز قیامت در کفه ترازوی اعمال کسی چیزی با فضیلت‌تر از حسن خلق قرار نمی‌گیرد. از رسول اکرم (ص) پرسیده شد: «أی المومنین افضلهم ایماناً؟ قال: أحسنهم خلقاً.» وقتی پرسیده شد از میان مؤمنان ایمان کدامشان برتر است؟ حضرت رسول (ص) پاسخ گفتند: آنکه اخلاق نیکوتری دارد، ایمان او افضل و برتر است.

پیامبر رحمت 6 فرمودند:

«ثلاث من لم یکن فیه واحده منهن فلا تَعْتَدَنَّ بشيء من عمله؛ تقوی تحجزه عن معاصی الله عزوجلّ أو حلم یکفّ به السفیه أو خلق یعیش به فی الناس»؛^۱ سه خلصت است که اگر در کسی یکی از آنها نبوده باشد، اعمال او قابل اعتنا نمی‌باشد: تقوایی که مانع او از ارتکاب حرام‌های الهی شود، و حلم و بردباری‌ای که او را از بدی باز دارد و اخلاق [خوبی] که بتواند با آن در میان مردم زندگی کند.

تجربه و بررسی احوال اجتماعی مردمان از زاویه خوش اخلاقی و بد اخلاقی، به این نتیجه منتهی می‌شود که فرد بد اخلاق نه تنها از خداوند و رحمت او دور است، که مردمان نیز نسبت به او بغض دارند و او را خوش ندارند و از بودن با او ناخشنود و مشمئز می‌باشند و چون چنین است فرد بد اخلاق از خوبی کردن دیگران محروم می‌باشد؛ اما در مقابل هر فرد خوش اخلاقی اولاً در پیشگاه خداوند محبوب است ثانیاً دارای محبوبیت مردمی هم هست هم رحمت و فیض الهی را دریافت می‌کند و هم نفع و خیر مؤمنین به او می‌رسد و از آنها بهره‌مند می‌باشد. و چون چنین است خداوند هیچ پیامبری را به سوی مردمان نفرستاد مگر اینکه فضیلت حسن خلق و خوش اخلاقی را در او تمام کرد و حتی این فضیلت در میان فضائل پیامبران الهی، با فضیلت‌ترین فضائل است و ارزشمندترین کارهای صدیقین همین خوش اخلاقی است و چون چنین است خداوند در قرآن پیامبرش را به «خُلُق عظیمش» می‌نماید:

«و انک لعلی خلق عظیم»

و تو ای محمد، تحقیقاً اخلاق بزرگی داری [و خیلی آقا هستی].
امید که از پرتو اخلاق محمدی 6 مدارج کمال اخلاقی را بپیماییم و سلوک کاملی در دین اخلاقی
خاتم الانبیاء 6 داشته باشیم.